

Анотація

Ветров Олексій Володимирович. Баритон в українському вокальному часопросторі: від С. Гулака-Артемівського до А. Загайкевич. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту, поданого на здобуття ступеня доктор мистецтва (спеціальність 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво). Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського, Міністерство культури та інформаційної політики України. Харків, 2023.

Творчий мистецький проєкт представляє на прикладі репертуару для баритону історію становлення та розвитку вокальної культури України як унікального феномену, що утворився шляхом синтезу фольклорного та академічного мистецтва, композиторської творчості та прадавніх традицій українського солоспіву, сталих жанрових моделей та новітніх підходів до трактування можливостей людського голосу.

Творча складова проєкту – це три концертні програми, що презентують камерно-вокальну та оперну творчість декількох поколінь українських композиторів. Рух від фундаторів вітчизняної композиторської школи, зокрема, автора першої української опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, за згадками сучасників, чудового баритона, та М. Лисенка, які заклали основний вектор розвитку українського музичного мистецтва, що спирається на синтез західноєвропейських та національних традицій, через творчість композиторів ХХ століття до найсучасніших творів, прем'єри яких відбулися останнім часом. Зокрема, автор проєкту брав участь в прем'єрних показах опери «Вишиваний. Король України» А. Загайкевич на лібрето С. Жадана, опери «Хитрий Лис» І. Небесного на слова І. Франка, опери «Наталка-Полтавка» О. Щетинського, які є свідченням співіснування у сучасній культурі України абсолютно різних стилістичних напрямків.

Наукове ж обґрунтування відобразило те, як крок за кроком видатні митці опанували європейський досвід створення музики для голосу,

пройшовши шлях від обробок народних пісень до перших камерно-вокальних та оперних опусів, у котрих унаочнена базова художня настанова: збереження краси й самобутності народних традицій українського мистецтва. Того, як паралельно з цим відбувався не менш важливий процес становлення академічних вокальних шкіл, а поява видатних майстрів сцени – Михайла Гришка, Дмитра Гнатюка, Миколи Манойла, Миколи Ковалюка – провокувала композиторів звертатися до вокальних жанрів, щоб почути свою музику у виконанні співаків світового рівня. І, на жаль, того, як через політичну ситуацію багато чудових творів або не виконувались зовсім, або достатньо швидко виключалися з концертного репертуару.

Систематизовано відомості щодо розробки концепції часопростору у науковому дискурсі, зокрема у роботах вітчизняних науковців: Ніни Олександрівни Герасимової-Персидської, Вікторії Костянтинівни Суханцевої, Юлії Вікторівни Ніколаєвської. Це дозволило дійти висновку, що дослідження буття музичних феноменів неможливе без урахування часопросторового аспекту їх існування. Адже останній визначає і параметри індивідуальної творчості, і художні настанови щодо оцінювання й сприйняття художніх артефактів, і, нарешті, саме буття культури як системи, що існує у просторі та часі.

У цьому аспекті цікавою є історія становлення вокального мистецтва України, що постає у роботі як система, взаємодія компонентів якої відбувається у часі та просторі, утворюючи умовну спільність композиторів, виконавців, педагогів, творча діяльність яких увиразнює духовну самосвідомість нації. Тож, у проєкті вокальна культура України представлена як феномен, ціннісні засади якого обумовлені настановами, закарбованими у народній творчості, що отримали розвиток в академічному/популярному мистецтві, у тому числі, й через взаємини з культурами інших країн.

Другий підрозділ наукового обґрунтування присвячено виявленню загального та індивідуального у трактовці тембр-амплуа баритону у камерній та оперній творчості українських композиторів, які наслідували історично

більш ранні західноєвропейські традиції. Хоча і в них баритон є відносно молодим голосом у партитурі, адже спочатку партії, призначені для нього називали басовими. Фактично, перші баритональні партії знаходимо у творчості В. Моцарта. Палітра сценічних образів баритонів достатньо широка – від злодіїв до мудрих правителів та, навіть, героїв-коханців.

В оперній же творчості українських композиторів переважає героїчна традиція трактування баритону, якому доручено партії Султана у «Запорожці за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, Богдана в опері «Богдан Хмельницький» К. Данькевича, Данили з опери «Данило Галицький» М. Волинського. Окремої уваги, безумовно, тут заслуговує опера «Вишиваний. Король України» А. Загайкевич, в якій голоси основних героїв фактично позбавлені тембрового забарвлення.

У камерно-вокальній творчості українських композиторів, навпроти, знаходимо багато варіантів використання виразового потенціалу баритонального тембру. Від наслідування традицій українського солоспіву у творчості А. Кос-Анатольського та його учня – сучасного львівського композитора М. Волинського, експериментів у жанрі міського романсу (тут згадаємо чудовий твір М. Лисенка «Коли розлучаються двоє») до пошуків у царині естрадного мистецтва (йдеться про творчість І. Карабиця та одну з найпопулярніших у світі українських пісень «Рідна мати моя» Платона Майбороди, яка вперше прозвучала у фільмі «Годи молодії» у виконанні баритона Олександра Таранця).

Таким чином, творчий мистецький проєкт шляхом інтерпретації амплуа баритону унаочнив особливості торування історичного шляху вокальної культури України як унікального феномену, що ґрунтується на поєднанні різновекторних тенденцій, а саме, синтезі традиційного та академічного мистецтва, сталих жанрових моделей та новітніх підходів до трактування жанрового інваріанту. Проєкт наочно проілюстрував рух у царині камерно-вокальної та оперної творчості декількох генерацій українських композиторів від фундаторів української композиторської школи

до сучасних митців, твори яких є яскравим історичним документом сьогодення.

Ключові слова: вокальна творчість, баритон, тембр-амплуа, вокальна школа, репертуар баритону.